



**Birleşmiş Milletler Kararları Açısından Keşmir Sorunu ve Narendra Modi'nin Keşmir Politikası**

Kashmir Conflict in Perspective of UN Resolutions and Narendra Modi's Kashmir Policy

**Sami ULLAH<sup>1</sup>**

Strategic Public Management Journal  
Volume 9, Issue 16, pp. 29-41  
December 2023  
DOI: 10.25069/spmj.1206541  
Research Article/Araştırma Makalesi  
Received: 17.11.2022  
Accepted: 30.10.2023  
© The Author(s) 2023  
For reprints and permissions:  
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

**Öz**

*Hindistan ve Pakistan, 1947'deki bağımsızlıklarından bu yana dört kez savaşmışlardır. Bu iki devlet arasındaki rekabetin temel nedeni Keşmir çatışmasıdır. Bu çalışmada, Keşmir sorununun ortaya çıkışı ve Birleşmiş Milletler'in rolü ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler'in Keşmir'deki rolünü anlamak için Hint Yarımadası'nın bölünmesinin tarihsel arka planına değinilmiştir. Birleşmiş Milletler kararları çerçevesinde Keşmir sorununun hangi tarihsel süreçlerden geçtiğini ve geçmekte olduğunu ortaya konulmuştur. 1947'de Pakistan ile Hindistan arasında bölge paylaşımında ortaya çıkan en büyük sorunlardan biri Keşmir eyaletini hangi ülkenin ilhak edeceğiydi. Keşmir'in bölünmesi Hindistan'ın parçalanmasından bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Bölünme sırasında Keşmir'in durumu Hindistan'ın diğer bölgelerinden farklı gözlemlenmişti. Dolayısıyla nüfus olarak Müslüman çoğunluğa sahipken hükümdarı Hindu olan bir prensli devlet olarak yer almıştır. Keşmir'i kimin (Pakistan veya Hindistan) ilhak edeceği konusundaki anlaşmazlık artık askeri müdahaleye dönüşmeye başladığında Birleşmiş Milletler devreye girmiştir. Bu makalede Keşmir meselesinin nasıl uluslararası bir mesele haline geldiği ve Birleşmiş Milletlerin bu meseleyi neden çözemediği hakkında bilgiler verilmektedir. Keşmir çatışması sırasındaki kritik tarihi olaylara ve Modi yönetimi sırasında Hindistan'ın Keşmir'in yönetiminde gerçekleştirdiği anayasa değişiklikleri de dikkate alarak değerlendirme yapılmıştır. Bu çerçevede Keşmir sorununun çözülmesine ilişkin bir engelleyici durum daha ortaya koyulmuştur. Modi hükümeti, anayasa değişikliği ile Keşmir'in bir bölümünü (Ladakh bölgesi) Keşmir'den ayırmayı başarmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** Güvenlik konseyi, Hindistan, Keşmir, Modi, Pakistan.

**Abstract**

*India and Pakistan have fought four wars since their independence in 1947. The main reason for the rivalry between these two states is the Kashmir conflict. In this paper, we will discuss about the emergence of the Kashmir problem and the role of the United Nations. To understand the role of the United Nations in Kashmir, the historical background of the partition of the Indian Subcontinent has been mentioned. Within the framework of the UN resolutions, the historical processes that the Kashmir issue has gone through and is going through*

<sup>1</sup> Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, [samibaltee@yahoo.com](mailto:samibaltee@yahoo.com), ORCID ID: 0000-0001-8047-5505

*have been revealed. One of the biggest problems that arose in the division of territory between Pakistan and India in 1947 was, which country would annex the Kashmir state. The partition of Kashmir took place a year after the partition of India. The situation of Kashmir at the time of partition was different from other parts of India because it was a princely state with a Muslim majority in population but a Hindu ruler. When the dispute over annexion of Kashmir (Pakistan or India) began to turn into military interventions, the UN stepped in. This article provides information about how the Kashmir issue became an international issue and why the UN could not solve this issue. By also paying attention to the critical historical events during the Kashmir conflict and the constitutional changes made by India in its management of Kashmir during the Modi administration, it has been revealed that another obstacle has been thrown to the solution of this Kashmir problem. The Modi government has succeeded in separating a part of Kashmir (Ladakh region) from Kashmir with a constitutional amendment.*

**Key Words:** Security council, India, Kashmir, Modi, Pakistan,.

## **GİRİŞ**

1947'de Büyük Britanya'dan ayrılıp bağımsızlığını kazanan Hindistan, ikiye bölünmüştür. Hindistan'daki Müslümanlar, Muhammed Ali Cinnah liderliğinde ayrı bir devlet kurmayı başarmıştır. Mahatma Gandhi liderliğindeki Tüm Hindistan Kongresi Partisi (All India Congress Party) tek bir Hindistan'dan yanayken, Müslüman Ligi (Muslim League) parti liderleri Hindistan'ı ikiye bölmek istemişlerdir. Muhammed Ali Cinnah, 1940 yılında Lahor'da Muhammad Iqbal'in ortaya koyduğu ünlü "iki millet teorisi" çerçevesinde Müslümanlar için ayrı bir devlet kurma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu teoriye göre Hindular ve Müslümanlar sadece iki farklı din grubu değil, aynı zamanda iki ayrı millettir (Majid vd. 2014: 185). Cinnah'a göre Hindular ve Müslümanlar kültürel, politik, dini, ekonomik ve sosyal açıdan farklıdır ve bu nedenle Müslümanlar ulusal bir devlet kurma hakkına sahiptir. Ancak iki ülke arasındaki sınırların nasıl ve neye göre çizileceği sorunu ortaya çıkmıştır. İngilizler, Hindistan'dan ayrılmadan önce bu sorunları çözmek istemişlerdir. Bu nedenle Sir Cyril Radcliffe başkanlığında Radcliffe Komisyonu adı verilen bir komisyon kurmuşlardır ve sınırlar İngilizler tarafından çizilmiştir (İlahi, 2003: 80). Bu sınır belirleme süreci karmaşık ve zordu, ancak İngilizler hızla sona erdirmek istedikleri için, sonuçta çeşitli sorunlara neden olmasına rağmen bir sınır çizmişlerdir. Keşmir sorunu da bu noktada başlamıştır. İngiliz hakimiyet altındaki Hindistan'da 562 prenslik devleti bulunuyordu ve bu prenslikler Hindistan ya da Pakistan arasında seçim yapmak zorundaydı. Keşmir, bu prensliklerden biriydi (Snedden 2021: 25-27). Keşmir'deki hükümdar başlangıçta tarafsız kalmışsa da daha sonra Hindistan'a katılmayı tercih etmiştir. Keşmir nüfusunun çoğunluğunu Müslümanlar oluşturduğu için Pakistan bu kararı protesto etmiş ve Peştun kabilelerinden gelen militanları cihat adı altında Keşmir'i işgal etmek için göndermiştir. Bu nedenle Keşmir hükümdarı Hindistan ile birleşme (ilhak) anlaşması imzalamış ve Hindistan askerlerini Keşmir'e göndermiştir. Hindistan, Keşmir hükümdarının Hindistan ile birleşme kararı alması nedeniyle Keşmir üzerinde egemenlik hakkını savunarak Birleşmiş Milletler'e (BM) başvurmuştur. 2018 yılında Modi hükümeti, Hindistan'ın kontrolü altındaki Keşmir'in özel statüsünü kaldırmıştır.

Bu makalede Keşmir sorunu ile ilgili BM kararları incelenecek ve Keşmir sorununu çözmek için BM'nin ne kadar etkili olduğu sorusu ele alınacaktır. Aynı şekilde Modi hükümetinin Keşmir'de uyguladığı yeni politikaların çözüm sürecine ve BM kararlarını nasıl etkilediğini de ortaya koyacaktır. Bu soruların

cevaplanması sürecinde, BM'nin şimdiye kadar aldığı kararlar çerçevesinde Keşmir sorununun uzun bir süre çözüme kavuşamayacağına dair ana hipotezinin doğruluğu irdelenecektir.

Bu makalenin temel amacı, BM kararlarına dayanarak Keşmir sorununu analiz etmek ve gelecekteki beklentileri değerlendirmektir. Türkçe dilinde bu konuda sınırlı sayıda araştırma bulunması nedeniyle bu makale, literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Makale üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Keşmir sorununun ortaya çıkmasına neden olan önemli tarihsel olayları içermektedir. İkinci bölüm, Keşmir sorununun BM tarafından nasıl ele alındığını incelemektedir. Son bölümde ise Hindistan'ın Keşmir'in özel statüsünü kaldırması sonucunda ortaya çıkan durumları değerlendirilmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup önemli kitaplar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları, akademik makaleler, dergiler, önemli devlet adamlarının görüşleri, gazeteler, röportajlar gibi kaynaklar incelenerek bilgi derlenmiştir.

## 1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### 1.1.Keşmir Sorununun Tarihsel Arka Planı

Keşmir meselesini anlamak için Hint yarımadasının o dönemdeki demografik yapısını tarihsel, kültürel, sosyal ve politik olarak değerlendirmek gerekmektedir. Hindistan, farklı kültürleri barındıran çok kültürel bir demografik yapıya sahipti ancak Hindular ve Müslümanlar olmak üzere iki büyük dini gruba ayrılıyordu. Pakistan ve Hindistan arasındaki anlaşmazlığın kökenleri, Büyük Britanya'nın Hindistan'ı işgalinden öncesine kadar, yani çok eskilere uzanmaktadır. Ancak bu araştırma sadece Keşmir meselesi ile sınırlı olduğu için çalışma kapsamında bu konulara girmeden Hindistan'ın genel tarihine kısaca değinilecektir.

Indus River Civilization dediğimiz Indus Uygarlığı, dünyanın en eski medeniyetlerinden biridir. Günümüzde Pakistan'da bulunan Mohenjo Daro ve Harappa bölgeleri hakkında jeolojik araştırma devam etmektedir (Mallowan, 1995: 199). Bu medeniyet, Indus nehirleri etrafında oluşmuştur. Müslümanlar, Hint yarımadasına, Ümeyyad Halifeliği zamanında, Sindh bölgesini işgal ederek çıkmışlardır. Heccac bin Yusuf'un emriyle 19 yaşındaki Muhammed bin Kasım, MS 715 yılında o zamanki Hindu Sind Kralı Raja Dahır'e karşı savaştı ve bu savaş Muhammed bin Kasım tarafından zaferle sonuçlandı (Hamidi, 1997: 338). Bundan sonra Müslümanlar sürekli Hindistan'ın farklı bölgelerini işgal etmeye devam etmiştir. Sonunda Müslüman Mugal ailesi, Hindistan'ın çoğu bölgesini işgal ederek Mugal İmparatorluğu'nu kurdu ve bu imparatorluk, İngilizlerin Hindistanı işgaline kadar devam etti.

İngilizler, Hindistan'a ilk olarak 17. yüzyılın ortasında gelmeye başladılar (Mill ve Wilson, 1848: 1-5). Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir sorununu anlamak açısından İngilizlerin rolü oldukça önemlidir. Bu çalışmada İngilizlerin Hindistan'ı nasıl işgal ettiği konusuna kısaca değinilecektir. İngilizler, Hindistan'a ilk olarak ticaret amacıyla giriş yapmışlardı. Doğu Hindistan Şirketi tarafından 1650'de Bengal'de kurulan bir fabrikadan başlayarak İngiliz kontrolünün istikrarlı bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla 1833'te bu şirket, Hindistan'da İngiliz Kraliyetinin yerel yönetim kurumu olarak etkin bir şekilde bulunmuştur (Harrison, 2007:

38). İngilizler, Hint yarımadasını iki tür siyasi birime bölmüşlerdir. İlki "Eyaletler veya Britanya Hindistan" diğeri ise "Hint Devletleri veya Prens Hindistan" olarak adlandırılmıştır (Faksh, 1967: 8). Britanya-Hindistan'ı, Hindistan Genel Valisi aracılığıyla doğrudan İngilizler yönetmiştir. Bununla birlikte, Britanya-Hindistan'a on bir eyalet dahil edilmiş ve eyaletler arasında Mumbai, Madras ve Assam gibi büyük eyaletlerin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Belucistan gibi bazı merkezi olarak yönetilen bölgeler de dahil edilmekteydi (Faksh, 1967: 9). Yaklaşık 565 eyaletiyle Prens Hindistan, Büyük Britanya ile değişik anlaşmalarla İngiliz hâkimiyetini kabul etmiştir. Ancak kısmi egemenlik hakları da bu bölgelerde söz konusuydu. Bölgelerin kendi hükümdarları ve kendi askerlerinin varlığı gözlemlenmiştir. Keşmir, bu Prenslük devletlerden bir tanesi olarak varlığını korumaktaydı. Hindular ve Müslümanlar yüzyıllar içerisinde aynı topraklarda yaşamışlardır. Dolayısıyla Hindular ve Müslümanların ayrı kültürlere, dinlere ve tarihlere sahip olduğu bilinmektedir. Her iki milletin kendi kahramanları ve mitolojisi vardır. Muhammed Ali Cinnah 23 Mart 1940'ta Hindular ve Müslümanların iki farklı din felsefesine, sosyal geleneklere ve edebiyata sahip olduğunu vurgulamıştır. Ne birbirleriyle evlendiklerini ne de iç içe olduklarını ve aslında esas olarak çatışan fikir ve anlayışlara dayanan iki farklı medeniyetin temelini oluşturduğunu (Jinnah 1940: 1-2) ifade etmiştir.

Müslüman Mugal saltanatında, Hindular istisnayı zamanlar dışında hep ezilmiştir. Bunun en büyük sebeplerinden biri, Müslümanların toprakları şeriat ile yönetmeleriydi. Şeriat kuralları gereği, Hinduları Cizye deneni vergiyi ödemeye zorlanmışlardır. Bu da onların bir alt tabaka olarak kalmasına sebep olmuştur. Bu nedenle zaman zaman Hindu milliyetçiliği ortaya çıkmış ve isyanlar durmaksızın devam etmiştir. 1800'lere gelindiğinde, Sihler Punjab'ta kendi hükümetini kurmuş, zamanla başka toprakları da ele geçirmeye başlamışlardır. Hindu, Müslüman ve Sikhler arasındaki çatışmaların başlangıcının İngilizler tarafından başlatıldığı iddiaları pek gerçekçi değildir. Çünkü bu topraklara İngilizler girmeden önce de çatışmaların mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Mahatma Gandhi'ye göre İngilizler, bu bölünmeyi kullanarak Hindistan'ı işgal etmiş ve sömürgecilik faaliyetlerini bu bölünmeyi kullanarak sürdürmüşlerdir. Ona göre, "Hindistan saflarındaki bölünme, İngiliz devlet adamlarının sorumluluğundaydı ve bu bölünme, İngiliz egemenliği Hindistan'ı esaret altında tuttuğu sürece devam edecektir" (Menon, 1957: 108).

Mart 1940'ta Lahor'da "Pakistan kararı" ortaya atıldı ve Müslümanlar için ayrı bir devlet kurma temeli belirginleşmeye başlamıştı (Wolpert, S. ve Wolpert, S.A., 1984: 184-5). Gandhi ve diğer kongre liderleri sonunda bu talebi kabul etmişlerdir. 14 Haziran 1947'de Tüm Hindistan Kongre Komitesi Delhi'de toplandı ve bölünmeyi kabul eden bir karar aldı. 18 Temmuz 1947'de İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilen Hindistan Bağımsızlık Yasası, 15 Ağustos'ta Majestelerinin Hükümeti'nin gücünü iki bağımsız ülkeye bırakacağını belirtti (Hindistan ve Pakistan) (Indian Independence Act 47, 1947: 1-5). Bölünme toplumsal hatlara göre yapılacaktı: Hindu çoğunluklu eyaletler, Hindistan Birliği'ni kuracak ve Müslüman çoğunluklu eyaletler de Pakistan'ı oluşturacaktı. Böylece Ağustos 1947'de dünya coğrafyasında Hindistan ve Pakistan olarak adlandırılan iki yeni devlet ortaya çıktı.

## **1.2. Keşmir Sorununun Ortaya Çıkışı**

Sovyetler Birliği'nin ve Büyük Britanya'nın 19. yüzyılda stratejik açıdan önemli olan Keşmir bölgesinin işgalinde rekabet içinde oldukları görülmüştür. Keşmir, Rusya ve İngiliz Hindistan arasında bir tampon bölge olarak kalmıştır. Hindistan'da iktidarın devrine kadar Keşmir, Büyük Britanya'nın stratejik politikasında

merkezi bir konumdaydı ve bağımsızlıktan sonra da Pakistan ve Hindistan arasındaki jeo-stratejik önemini korumuştur (Fayaz, 2016). İngilizler, prensli devletleri farklı bir yönetim şekliyle idare etmekteydiler. Her prensli devletin bir Raja hükümdarı bulunuyor ve bu hükümdarlar o eyaletin sorumlusu olarak kabul ediliyordu. Keşmir de bu prensli devletlerden biriydi. Keşmir'in ilhaki sırasında, yani 1947'de Maharaja Hari Singh tahta oturuyordu. Prensli devletlerin tüm hükümdarlarına, İngilizlerin Hindistan'dan ayrılacağı tarih olan 15 Ağustos 1947'den önce bir seçim yapma zorunluluğu getirilmiştir (Pakistan ya da Hindistan). 1947'de Maharaja Hari Singh dahil olmak üzere yaklaşık 140 prensli devlet ya Pakistan'ı ya da Hindistan'ı seçmek zorundaydı (Snedden, 2021: 25-27). Ağustos 1947'ye kadar üç prensli devlet, Junagadh, Haydarabad ve Keşmir hariç tüm prensli devletler ya Pakistan'a ya da Hindistan'a katılmıştır. Haydarabad ve Junagadh'da nüfusun çoğunluğunu Hindu'lar oluşturmasına rağmen, hükümdarların Müslüman olduğu gözlemlenmiştir. Bu iki devletin yöneticileri Pakistan'a katılmak istemişlerdir. Ancak Lord Mountbatten (Hindistan Genel Valisi), Cinnah'a "Pakistan Junagadh'ın katılımını kabul ettiğini, Hindistan'ın bölünmesi üzerinde anlaşılan ve uygulanan ilkelerini tamamen ihlal etmiştir" şeklinde konuşması olmuştur (BMGK, 1948: 250. toplantı). Cammu ve Keşmir Eyaleti, İngiliz Hindistan'daki 565 prens devletinin en büyüğü ve en kalabalık dördüncüsüyüdü. Beş ayrı bölgeden oluşuyordu: Keşmir Vadisi, Cammu Eyaleti, Poonch bölgesi, Ladakh ve Baltistan ile Gilgit bölgesi şeklindeydi (Harrison, 2007) (Snedden, 2021: 257).

Haydarabad güçlü bir prens devletiydi. Bu prestijli prens devletin çoğunluğunu Hindu nüfus yönetiyordu ve hükümdarı Nizam Sir Mir Osman Ali Khan isimli Müslümandı. Nizam, Hindistan'ın en zengin, en kalabalık ve ikinci en büyük prens devletinin (Haydarabad) bağımsızlığını veya Pakistan'a katılmasını istiyordu. Ancak Eylül 1948'de Hindistan silahlı kuvvetleri bölgeyi işgal edince Haydarabad artık Hindistan'ın bir parçası olmuştu. (Snedden, 2021: 43-53). Junagarh bölgesinde ise Hindistan askeri müdahalede bulunarak şehir merkezini ele geçirmişti. Bununla birlikte nüfusun çoğunluğunu Hindu'ların oluşturduğu bu bölgede bir plebisit düzenlenmiş ve halkın %90 Hindistan'ı seçerek Hindistan'a katılmasını istemiştir.

Keşmir'e gelince, Maharaja Hari Singh o dönemde Keşmir'in hükümdarıydı. Hari Singh, bir Hindu lideri olarak Keşmir'i yönetiyordu. Hari Sing, Ağustos 1947'ye kadar Pakistan veya Hindistan'dan birini seçseydi, bugün Keşmir sorunu olarak adlandırılan bir problem olmayabilirdi (Campbell, 1953: 223). Bu çerçevede Keşmir'i ne Hindistan'a ne de Pakistan'a bırakmak istemiyordu. Hindu bir lider olmasına rağmen, Hindistan'ı seçmemesinin nedeni, iktidarını sürdürmek ve kendi otokrasisini korumaktı. Hindistan'a katılmanın sonunda mutlak otoritenin yerine sorumlu bir hükümetin geçeceğini gözlemlemiş ve Pakistan'a katılmanın muhtemelen tahtını kaybetmesine yol açacağını biliyordu (Michael, 1953). Müslüman halk, Pakistan'a kayma korkusuyla başkaldırdığında ve olaylar gelişmeye başladığında, Maharaja'nın sıkı bir yönetim uygulamaya başladığı görülmüştür. Maharaja Hari Singh, Hindistan Kongre liderleri Mahatma Gandhi ve Jawaharlal Nehru ile ilişkilerini genişlettiğinde, Keşmir'in Hindistan'a verileceğine dair korkuları nedeniyle Pakistan olaya müdahale etmek istemiştir. Peştün kabilelerini (5.000 Mahsud ve Vezir kabileleri), cihat adı altında Keşmir'e hücum etmek için bir araya getirdi (Harrison, 2007: 121). Maharaja, topraklarını hızla terk etmeye karar vererek askerlerini geri çekmiş ve Maharaja Hari Singh, Nehru ile görüşerek ilhak anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre Keşmir, Hindistan'ın bir parçası olacaktı, ancak özerk bir yapıya sahip olacaktı. Bu anlaşmanın son derece önemli olduğu görülmüştür. Çünkü Narendra Modi iktidara geldikten sonra bu anlaşmayı bozarak

Keşmir'in Ladakh bölgesinin statüsünü değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu konuya çalışmada ayrıntılı şekilde değinilecektir.

Hindistan'ın o dönemki Genel Valisi Lord Mountbatten, Keşmir'in Hindistan ile ilhak edilmesi belgesini imzalarken, Keşmir'de bir plebisit düzenlenmesi gerektiğini belirtti (Raza, 1996: 90-100). Jawaharlal Nehru ile Maharaja Hari Singh arasındaki bu anlaşma, Keşmir'in özerkliğini koruyarak güvenlik, finans ve dış işlerini Hindistan'a bırakmıştı. Geri kalan tüm işlevler özerk statüdeki Keşmir'e aitti. Bu süreçte, aşiret mücahitleri Keşmir'in başkenti olan Srinagar'ı ele geçirmeye hazırlandı. Nehru, daha fazla beklemeden Hint ordusunu Keşmir'e gönderdi ve aşiret mücahitlerine karşı savaş başladı. Pakistan ve Hindistan ülkelerinde askeri liderler hala İngiliz generalin komutasındaydı. Ancak Muhammed Ali Cinnah'ın asker gönderme emrini vermesine rağmen bu emrin uygulanmadığı görülmüştür. Hindistan, BM'ye başvurarak olaya müdahale edilmesini istedi. Bu bağlamda BM'ye başvuran ilk ülke Hindistan olduğu gözlemlenmiştir. Yaşanan gelişmeler hindutva ideolojisine sahip radikal Hindu partileri tarafından eleştirilmiştir. 1948 yılına gelindiğinde ateşkes anlaşması imzalandı ve iki devlet, var olan sınırlara kadar geçici bir sınır çizdi. Hindistan, Keşmir'in egemenliğini korumak amacıyla Birleşmiş Milletler'e başvurmuş oldu.

### **1.3. Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Keşmir Sorunu**

Britanya Hindistan'ı 1945 yılında BM üyeliğine kabul edildiğinden dolayı 1947 yılında kurulan Pakistan için bu durum önemli dezavantaj olarak ortaya çıkmıştı. Bu kapsamda Pakistan, 1947 yılında BM üyeliğine başvurmak zorunda kalmıştır. 30 Eylül 1947'de Pakistan BM üyeliğine kabul edildi (Snedden, 2021: 27-33). Maharaja Hari Singh'in, tarafından yönetilen prensli Keşmir'in iki seçeneği vardı: "Hindistan'a katılma veya Pakistan'a katılma" şeklindeydi. Hari Singh bağımsız kalmayı tercih ediyordu. Batı Keşmir'de Müslümanlar ayaklandı ve Hari Singh bu ayaklanmayı askeri güçle bastırmaya çalıştı. Bu ayaklanma ile Pakistan'ın Peştün kabilelerinin Keşmir'i işgal etmeye başlaması üzerine, Maharaja 26 Ekim 1947'de Hindistan'a katılmıştır (Snedden, 2021: 17-27). Hindistan, ertesi gün Keşmir'i işgali durdurmaya yönelik askeri bir operasyon başlatmıştır.

1 Ocak 1948'de Hindistan, konuyu BM Şartı'nın 35. maddesi uyarınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) taşıdı. Bu madde, üye ülkelerin uluslararası barışı tehlikeye atan meseleleri BM'nin dikkatine sunmalarına izin verirken, kararlar bağlayıcı nitelikte değildi. Bu madde yalnızca tavsiye niteliğinde bir karar çıkarabilirdi (Scholfield, 2021: 101-110). Hindistan, kendi toprakları olan Jammu ve Keşmir'e saldıran Pakistan uyruklu aşiret üyeleri olduğunu iddia ederek, Pakistan'ın Keşmir bölgesinden çekilmesini talep etmiştir. Karşılıklı olarak Pakistan, Keşmir'in çoğunluğunun Müslüman olduğunu ve Hindistan'ın Keşmir'i hile ile kendine bağlama girişiminde bulunduğunu vurgulamıştır (BMGK 1948: S/628). 17 Ocak 1948'de Güvenlik Konseyi 38 sayılı kararı kabul etmiştir. Bu karar, Keşmir ile ilgili BMGK'nın ilk kararı olarak öne çıkmıştır. Şekil 1'de gösterildiği gibi, bu karardan sonra BMGK tarafından zaman zaman yeni kararlar alındı. BMGK'nın 38 sayılı kararı, dokuz oy ile kabul edildi ve sonucu şöyleydi: "Konsey, 17 Ocak 1948 tarihli 229. toplantısında, barışın kurulabileceği bir ortak zemin bulma çabası içinde, Hindistan ve Pakistan temsilcilerini, başkanın rehberliğinde doğrudan görüşmelere katılmaya davet etmesine karar verdi." şeklindeydi (BMGK 1948: 38).

BMGK'nın 21 Nisan 1948 tarihli 47 sayılı kararı, Cammu ve Keşmir'de özgür ve tarafsız bir plebisit için önlemleri belirleyen ilk konsey kararıydı. Bu karar şöyledir: "Hindistan Hükümeti, Cammu ve Keşmir'in devlet

olarak Hindistan'a veya Pakistan'a katılımı konusunda mümkün olan en kısa sürede bir plebisit düzenlemek için bir Plebisit İdaresi kurulacağını taahhüt etmelidir." şeklinde olmuştur (Bose, 2005: 39). Araştırmada ifade edildiği üzere Hindistan'ın o zamanki Genel Valisi Lord Mountbatten da katılımı kabul etmiş ancak mutlaka bir plebisit düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Raza, 1996: 90-100).

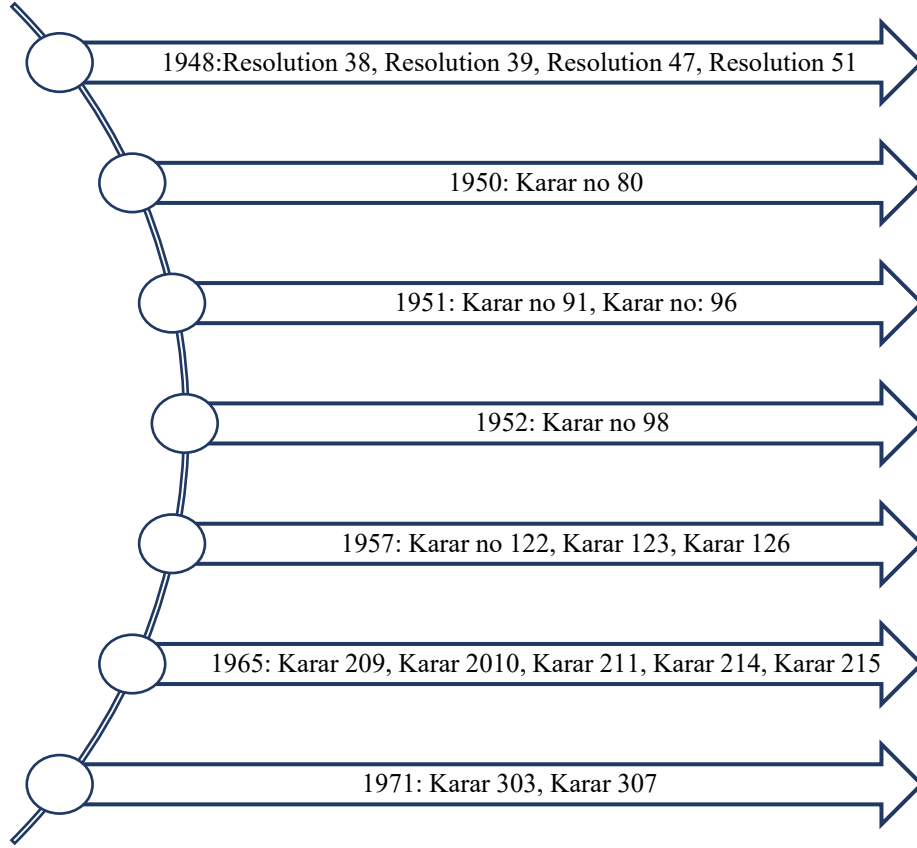
Pakistan ve Hindistan Birleşmiş Milletler Komisyonu (UNCIP) BMGK'nın 21 Nisan 1948 tarihli kararı ile kurulmuştur (UNCIP, AG-046, 1948-50). Bu karar, 20 Ocak 1948 tarihli kararın yerini almış, UNCIP'nin görevi, tarafların şikayetleri üzerine "olguları araştırmak" ve "herhangi bir arabuluculuk etkisini uygulamak" olarak iki yönlü sergilenmiştir. 21 Nisan 1948 tarihli karar, beş üyeli bir komisyonun kurulmasını sağlamış, tarafların plebisit ilkesi konusunda anlaşmasını kaydetmiş ve bir plebisitin yöntemlerinin temellerini atmıştır; ancak halk oylaması sadece Hindistan veya Pakistan'a katılımı sınırlı kalmıştır (bağımsızlık seçeneği sunulmamıştır). Her iki ülke de bu kararı reddetmiştir (Noorani, 1996: 271). Ateşkes nihayet 1 Ocak 1949'da Pakistan adına General Gracey ve Hindistan adına General Roy Bucher tarafından imzalanmıştır. Hat, Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Grubu (UNMOGIP) tarafından izlenmiştir. 5 Ocak 1949'da UNCIP, ateşkes anlaşması imzalandığında Jammu ve Keşmir Eyaleti'nin Hindistan veya Pakistan'a katılımı sorununun "özgür ve tarafsız bir plebisitin demokratik yöntemi" aracılığıyla çözüleceğini bir kez daha teyit etmiştir (BMGK, S/1196, 1949: 16).

Hindistan, Cammu ve Keşmir'de bir kurucu meclis kurma girişiminde bulunmuştur. BMGK, Hindistan kontrolündeki Keşmir'de kurucu meclisin kurulmasına karşı çıkmıştır. Ancak bu durumu altı yıl sonra kabul etmiştir. 26 Ocak 1957'de yürürlüğe giren Cammu ve Keşmir Anayasası, BMGK tarafından 24 Ocak'ta kabul edilen 122 sayılı karar ile de onaylanmıştır. Bu anayasa, Cammu ve Keşmir'in "Hindistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu" belirten bir madde içermektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin kararı, Cammu ve Keşmir'in "nihai düzenlemesinin" "halkların iradesine uygun olarak" yapılacağını bir kez daha teyit etmiştir. Ayrıca, BM, plebisitine ilişkin temel ilkelerin, 21 Nisan 1948, 3 Haziran 1948 ve 14 Mart 1950 tarihli BM Güvenlik Konseyi kararlarında ve 13 Ağustos 1948 ve 5 Ocak 1949 tarihli UNCIP kararlarında somutlaştığını belirtmiştir. Keşmir içinde bağımsızlık için bazı mücadeleler verilmeye başlanmış olsa bile, buna dair gelişmelerde başarı sağlanamamıştır (Scholfield, 2021: 270-290).

BM, her iki devletin argümanlarını ele alarak bir çözüme ulaşmaya çalışmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki BM, henüz yeni kurulmuş bir organizasyon olarak çalışmalarına devam ediyordu. UNCIP (Birleşmiş Milletler Hindistan-Pakistan Cevap Grubu), 13 Ağustos 1948 tarihli kararlarına göre Keşmir'de bir plebisit yapılmasına karar verdi. Ancak bu plebisitin gerçekleşebilmesi için Pakistan'ın Keşmir bölgesindeki tüm askerlerini geri çekmesi ve Hindistan'ın da en az miktarda asker bırakması gerekiyordu (Noorani, 1996: 271). Ne yazık ki, bu karar hiçbir zaman uygulanmadı çünkü Pakistan, askerlerini geri çekme yükümlülüğünü yerine getirmedi. Bu nedenle plebisit henüz gerçekleşmedi. Eğer tarafsız bir plebisit yapılsaydı, Pakistan'ın kazanma olasılığının yüksek olduğunu tahmin etmek zor olmazdı. Keşmir, o dönemin koşulları altında Müslümanların Pakistan'a duyduğu sempati nedeniyle Pakistan'ı tercih edebilirdi. 5 Ocak 1949'da UNCIP, plebisitin nasıl yapılacağına dair bir anlaşma üzerinde arabuluculuk yaptığı başka bir kararı kabul etti. Bu kararlar genellikle Güvenlik Konseyi'nin kararları olarak kabul edilir, ancak aslında UNCIP tarafından kabul edilen iki karardır (Noorani, 1996: 271-273).

Güvenlik Konseyi'nin 21 Aralık 1971 tarihli 307 sayılı kararı ve Karaçi Anlaşması uyarınca, BM Genel Sekreteri, her iki tarafın da bir değişiklik talep etmeyi kabul ettiği ve Güvenlik Konseyi'nin resmi olarak böyle bir talebi kabul ettiği bir zamana kadar United Nations Commission for India and Pakistan (UNMOGIP) faaliyetlerini sürdürmesi gerektiğine dair bir karar aldı. Ancak Hindistan daha sonra UNMOGIP gözlemcilerinin bölgeye gitmesine izin vermedi. BM Genel Sekreteri'nin UNMOGIP'i en son Şubat 1973'te ziyaret ettiği görülmüştür (Noorani, 1996: 272). Güvenlik Konseyi kararları, Keşmir sorunu açısından çok fazla ilerleme sağlayamadı.

#### Şekil 1: BMGK'nın Keşmir Sorununa İlişkin Kararları



#### 4. NARINDAR MODI VE KEŞMİR'İN ÖZERKLİK STATÜSÜNÜ ORTADAN KALDIRMASI

COVID-19 pandemisiyle birlikte Modi hükümetinin Keşmir'in özel statüsünü kaldırma girişimlerine karşı tepkiler azalmış gibi görünse de farklı yollar kullanılarak bu yönde atılan adımların tartışıldığı gözlemlenmiştir. Keşmir, Junagarh ve Haydarabad üç prensli devlet olarak varlığını sürdürmektedir (Bose, 2005: 16). Haydarabad (%87 Hindu) 1949'da Hindistan tarafından zorla ilhak edilmiştir. Junagarh ve Keşmir arasında da benzer durumlar mevcuttur. Keşmir'in hükümdarı Hindu olmasına rağmen halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu görülmüştür. Aynı şekilde Junagarh'ın hükümdarı da Müslümandır, ancak halkın çoğunluğu Hindu'dur



(%80 Hindu) (Bose, 2005: 30). Junagarh'ın hükümdarı Pakistan ile birleşmeye çalışırken, Keşmir hükümdarı ise Hindistan ile birleşmeye karar vermiştir. Pakistan, Junagarh'a yardım edemediği için Hindistan'ın burayı işgal ettiği görülmüş ve bir plebisit düzenledikleri tespit edilmiştir. Sonuçlarda ve yapılan değerlendirmelerde halkın Hindistan'ı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Pakistan, bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi'nde sürekli olarak Junagarh örneğine atıfta bulunmaktadır. Mevcut durumda da Keşmir'de bir plebisit yapılmasına ilişkin tercihleri ortaya konulmuştur.

Hindistan'ın kontrolü altındaki Keşmir, o dönemin başbakanı Sheikh Abdullah ile Hindistan'ın Başbakanı Jawaharlal Nehru arasındaki görüşmeler sonucunda özel bir statü elde etmiştir. Bu özel statüye göre, Hindistan'ın dışişleri, savunma ve iletişim gibi konular dışında Keşmir'e müdahale etme hakkı tanınmamıştır. Hindistan'ın kontrolü altındaki Keşmir, 1956 yılında Keşmir özerk bölgesinin kendi anayasasını hazırlamıştır (Bose, 2005: 73). Hindistan'ın anayasası da Hindistan'ın kontrolündeki Keşmir'in özel statüsünü tanımıştır. Anayasanın 370. ve 35A. maddeleri, Jammu ve Keşmir eyaletinin kendi anayasasına ve bayrağına sahip olmasına izin vermiş, eyaletteki demografik yapının Hindistan'ın diğer bölgelerinden insanların mülk satın almasını engellemiş ve bu statüyü korumuştur (Salık, 2019: 3-5). Madde 370(c)'ye göre, Hindistan Başbakan'ının Keşmir parlamentosunda verdiği onay doğrultusunda, Keşmir özerk bölgesinde hükümetin aldığı kararların ancak Keşmir üzerinde geçerli olacağı vurgulanmıştır. Çünkü Hindistan sadece dışişleri, savunma ve iletişim konularında yetki sahibiydi, bu nedenle diğer konularda karar alamazdı. Ancak 370(c) maddeye göre, Keşmir hükümetinin onay ile Hindistan hükümetinin müdahalesine izin vermeden serbestçe değişiklikler yapma yetkisine sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle, Modi hükümetinin bu değişiklikleri önceden planladığı ve farklı yollar araştırdığı açıktır (Chaulia, 2019: 1-3).

Keşmir 2014 seçimlerinde, yerel partiler olan Ulusal Konferans Partisi (NC) ve Demokratik Halk Partisi (PDP) tek başına iktidar kuramamıştır (Nadaf, 2020: 118). En yüksek oyu alan parti ise; Hindistan'da iktidarda olan Modi'nin partisi olan Bharatiya Janata Partisi (BJP) idi. İktidarı elde etmek için bir koalisyon gerekiyordu ancak bu üç parti herhangi bir koalisyon kuramadığından, farklı bir yapıda geçici bir hükümet kurulmasına karar verilmişti. Bu, Keşmir'in anayasasına göre en fazla 6 ay içinde Hindistan'ın müdahale etmesine izin verilmesi anlamına geliyordu. Hızlı ve planlı bir şekilde Keşmir, hükümetten onay aldı ve aynı gün Hindistan parlamentosunda iki karar onaylandı. Bu olay aslında BJP'nin bilinçli bir şekilde Keşmir'de hükümet kurulmasına izin vererek ve 370(c) maddeye dayanarak Keşmir'in iç işlerine müdahale etme yetkisi elde etmek için kullandığı taktiksel bir politikaydı ve bu politikayı başarıyla tamamlamıştır (Lalwani ve Gayner, 2020: 30). Bu kararlar, Keşmir Vadisi, Jammu ve Ladakh bölgesi gibi Keşmir'in üç büyük alanında değişiklikler yaparak Ladakh bölgesini (Union territory olarak) Hindistan'a bağlamıştır (Lalwani ve Gayner, 2020: 30). Bu değişikliklerin Keşmir'de referandum ile yapılmaması geri dönüşü zor bir sürece girmesine neden olmuştur. Keşmir'de milletin iradesi göz ardı edilerek verilen bu karar, kesinlikle demokratik bir adım olarak değerlendirilmeyip, zorla işgal edilme şeklindeki anlayışa eşdeğer olarak gözlemlenmiştir. 5 Ağustos 2019'da Hindistan hükümeti, Anayasa'nın 370. maddesi uyarınca Cammu ve Keşmir eyaletinin özel anayasal statüsünü iptal etti ve daimî mukimlerinin kim olduğunu ve bu ikametini hangi hak ve ayrıcalıklara sahip olduğunu tanımlayan 35A maddesini yürürlükten kaldırmıştır (Lalwani ve Gayner, 2020: 31). Aynı anda, Hindistan hükümeti bölgede neredeyse tam bir telekomünikasyon kilitlenmesi uyguladı, siyasi liderleri ve muhalifleri gözaltına aldı ve şiddetli huzursuzluğu önlemek için Hindistan Ceza Yasası'nın 144. Bölümünü uyguladığı

görülmüştür. Bu koşullar bir yıldan fazla bir süredir aynı kaldığı gözlemlenmiştir (Sodhi, 2021: 3). Hindistan yanlısı politikacılar da dahil olmak üzere binlerce Keşmirli vatandaş tutuklandı, yüzlerce kişi öldü ve bir aydan fazla bir süre için internet erişimi kapatıldı. Bu, dünyadaki en uzun süren internet kesintilerinden biri olarak tarihe geçmiştir (Fareed, 2021). Bu değişikliklerle Hindistan, Keşmir bölgesini iki parçaya bölmüştür. Daha önce Hindistan idaresindeki Keşmir'in Cammu, Vadisi ve Ladakh olmak üzere üç bölgesi söz konusuydu. Müslüman çoğunluğu olan Keşmir Vadisi, Keşmir nüfusunun çoğunluğunu barındırıyordu. İkincisi, Hindu çoğunluğu bulunan Jammu bölgesiydi ve üçüncüsü Budistlerin çoğunluğunda yaşadığı Ladakh bölgesiydi. Bu anayasa değişiklikleriyle Hindistan, Keşmir'in Ladakh bölgesini Cammu ve Keşmir'den ayırdı.

Pakistan, Çin'in yardımıyla bu konuyu tekrar BM Güvenlik Konseyi gündemine getirmeye çalıştı ve üç kez denemesine rağmen başarılı olamadı. Keşmir sorunuyla ilgili endişelerini ilettiler ve iki ülke sorununun BM Güvenlik Konseyi'nin önceki kararlarına uygun bir şekilde barışçıl bir yolla çözülmesini savundu.

## **SONUÇ**

Keşmir sorunu, 1947'de Hindistan'ın Büyük Britanya'dan bağımsızlığını kazanmasının ardından ortaya çıktı ve hala çözülmeyi bekleyen dünyanın en büyük sorunlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Hindistan, Keşmir meselesini BM'ye taşıdı ancak 73 yıl boyunca BM bu soruna kesin bir çözüm getiremedi. BM'nin başarısızlığı, Keşmir sorununun daha da karmaşık hale gelmesine neden oldu. Özellikle Narendra Modi'nin Keşmir'in özel statüsünü kaldırmasının ardından, Keşmir meselesi büyük bir çıkmaza girmiştir. BM'nin çözüm getirememesi ve yaşanan bu gelişmelerle birlikte Keşmir sorununun uzun bir süre çözülemeyeceğini göstermektedir. Keşmir sorununun çözümü için BM'nin 35. maddesine başvuruldu ama bu madde bağlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Keşmir sorunu konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin rolü oldukça geniştir ve 17 karar almıştır. Ancak bu kararlar herhangi bir şekilde uygulanmamıştır. BM'nin girişimleri sonucunda ortaya çıkan Karaçi Antlaşması ise önemli bir başarı olarak kabul edilebilir, 21 Nisan 1948 tarihli bu karar oldukça önemlidir. Antlaşmaya göre, Pakistan ilk olarak bütün silahlı güçlerini geri çekecek ve ardından Hindistan bölgede asgari miktarda asker bulundurarak bölgeyi BM'nin gözetimine bırakacaktı ve plebisit gerçekleştirilecekti. Ancak anlaşmanın ilk maddesi gereği olarak Pakistan'ın askerlerinin tamamını geri çekme taahhüdü hiçbir zaman yerine getirilmedi. Bu durum, Hindistan'ın antlaşmadan doğan sorumluluklarını yerine getirmemesi için bir neden olmuş ve diğer bütün sorumluluklar taraflarca yerine getirilmemiştir. Bu dönem sonrasında farklı çözüm önerileri geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu öneriler ise Pakistan ya da Hindistan tarafından kabul görmeyip, sorunun hala çözümsüzlüğünü beraberinde getirmektedir. 1972'de Zülfikar Ali Bhutto ve Soniya Gandhi arasında imzalanan Şimla Antlaşması, iki ülkenin sorunlarını taraflar arasındaki görüşmelerle çözmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu antlaşmaya göre Keşmir sorunu da iki devlet arasında barışçıl bir şekilde ve BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde çözülmelidir.

Hindistan'da popülist bir lider olarak iktidara gelen Narendra Modi, seçimden önce vaat ettiği gibi 2018 yılında Keşmir'in özel statüsünü parlamento gücüyle ortadan kaldırdı. Keşmir'in özel statüsünü tanıyan iki madde, 38. madde tamamen kaldırıldı ve 370. maddeye b ve c maddelerinde değişiklikler yapıldı. Bu değişiklikler sonucunda sadece 370. madde eski haliyle kaldı. Bu değişikliklerin nedeni, Modi'nin politik manevraları, yükselen milliyetçi dalganın ve popülist söylemlerin politik bir stratejiye dönüştürülmesiydi. Bu değişiklikleri yaparken Keşmir'de sıkı yönetim ilan edildi, bütün siyasi liderler ev hapsine alındı ve internet erişimi kapatıldı.

Ayrıca diğer insan hakları göz ardı edilerek bu kanun yürürlüğe konduğu görülmüştür. Hindistan, bölgenin demografik yapısını değiştirmeye çalışmaktadır, özellikle Hindistan'ın Anayasası'na göre çıkarılmış olan 38(a) maddeye göre (plebisit olma ihtimaline karşı) Cammu ve Keşmir bölgesinde herhangi bir birey ya da şirket, Cammu ve Keşmir vatandaşı değilse bu bölgelerden toprak satın alamazdı. Bu ilke, Müslüman çoğunluğu olan Cammu Keşmir'in demografisinin değiştirilmemesi amacıyla konmuş bir kural olarak dikkat çekmiştir. Ancak Hindistan, bu kanunu değiştirerek artık Cammu ve Keşmir bölgesinde istediği kadar toprak satın alma hakkını elde etti ve böylece demografisini değiştirme yetkisini kazandı, ayrıca bu durum daha fazla yabancı (Hindu, Sih) yerleştirmek için de uygun şartların sağlanmış olması anlamını taşımaktadır. Modi hükümetin geliştirdiği bu politikalar Keşmir'de BM kararların sonucunda ortaya çıkan plebisitin yolunda olağanüstü bir engel teşkil etmektedir.

BM, Keşmir sorununu ikili müzakerelerle çözmenin büyük bir güç olduğunu kabul etmeli, sorunu tüm yönleriyle tartışarak çözüm odaklı sonuçlar geliştirmelidir. Tarafsız bir referandum yapılmasını sağlamalı, Keşmir'deki insanların kendi kaderlerini belirlemelerine yardımcı olmalıdır.

#### KAYNAKÇA

BMGK Kararı 38. (1948). requesting India and Pakistan to take measures to improve the situation in Kashmir. Erişim Tarihi: (26.12.2021). Erişim Adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/111953>

BMGK Raporu. (10 Ocak 1949). Transmitting The Second Intertim Report Of The Commission. Doc No S/1196. Erişim Tarihi : (02 Şubat 2022) Erişim Adresi: <https://undocs.org/S/1196>

BMGK, S/628 (1 January 1948). Letter from the Representative of India Addressed to the President of the Security Council. Erişim Tarihi : (26.12.2021). Erişim Adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/468605#record-files-collapse-header>

BMGK. (18 Feb, 1948). Official Records, 250. Toplantı.

Bose, S. (2005). Kashmir: Roots of conflict, paths to peace. Harvard University Press.

Campbell-Johnson, A. (1953). Mission with Mountbatten. Dutton. New York.

Chaulia, S. (2019). Operation Kashmir: has Modi checkmated Pakistan?.

Faksh, M. A. (1967). Kashmir Dispute: A Case Study of United Nations Action in Handling an International Dispute (Doctoral dissertation, Oklahoma State University).

Fareed.R. (19 Şubat 2021). UN experts: Loss of Kashmir autonomy undermining minority rights. Aljazeera News. Erişim tarihi: (03.02.2022).

- Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/19/laws-change-in-kashmir-carry-potential-to-alter-demographics-un>
- Fayaz, S. (2016). Kashmir Dispute between Pakistan and India: The Way Out. *Dialogue (Pakistan)*, 11(1).
- Ganguly, R. (1998). *India, Pakistan and the Kashmir dispute*. Wellington, N.Z. : Asian Studies Institute : Centre for Strategic Studies.
- Hamidi, T. H. (1997). Entry Route of Muhammad Bin Qasim in South Eastern Sindh. *Journal of the Pakistan Historical Society*, 45(4), 337-345.
- Harrison, D. (2007). *The History of British India: A Chronology*. Reference Reviews.
- Ilahi, S. (2003). The Radcliffe boundary commission and the fate of Kashmir. *India Review*, 2(1), 77-102.
- Indian Independence Act 1947. (1947). Parliament of the United Kingdom. London. Erişim tarihi: 13.02.2022. Erişim adresi: [https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga\\_19470030\\_en.pdf](https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf)
- Jinnah, M. A. Quaid-e-Azam. Cell, 306, 8485581.
- Lalwani, S., & Gayner, G. (2020). *India's Kashmir Conundrum: Before and After the Abrogation of Article 370*. United States Institute of Peace.
- Majid, A., Hamid, A., & Habib, Z. (2014). Genesis of the two nations theory and the quaid-e-azam. *Pakistan Vision*, 15(1), 180.
- Mallowan, M. (1955). The Indus civilization: a review. *Antiquity*, 29(116), 199-202.
- Menon, V. P. (1957). *VP Menon-The Transfer of Power in India*-Princeton.
- Michael, B. (1953). *The Struggle for Kashmir*. New York. Oxford University Press.
- Mill, J., & Wilson, H. H. (1848). *History of British India*. Vol. III.
- Nadaf, A. H. (2020). Framing internal politics in a conflict situation: A study of the 2014 election campaign news in the local newspapers in the Indian-administered Kashmir region. *Media, War & Conflict*, 13(2), 111-132.
- Noorani, A. G. (1996). Partition of Kashmir, *Economic and political weekly*: 271–273. Erişim Tarihi: (01.02.2022) Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/pdf/4403745.pdf>



---

Raza, M. M. (1996). Wars and No Peace Over Kashmir. Lancer Publishers.

Salik, N. (2019). Kashmir and the Abrogation of Article 370: A Pakistani Perspective. Future Directions International (Independent Strategic Analysis of Australia's Global Interest), 3-5.

Schofield, V. (2021). Kashmir in conflict: India, Pakistan and the unending war. Bloomsbury Publishing.

Snedden, C. (2021). Independent Kashmir: An incomplete aspiration. In Independent Kashmir. Manchester University Press.

Sodhi, J. (2021). The Article 370 Amendments on Jammu and Kashmir: Explaining the Global Silence.

UNCIP. (1948-1950). United Nations Commission for India and Pakistan. AG-046. Erişim Tarihi: (18.12.2021). Erişim adresi: <https://search.archives.un.org/correspondence-files-united-nations-commission-for-india-and-pakistan-uncip-and-united-nations-representative-for-india-and-pakistan-unrip>

Wolpert, S. A., & Wolpert, S. (1984). Jinnah of Pakistan. Oxford University Press, USA.